

De pensioenhervorming blijft een werf

Frank Vandenbroucke, hoogleraar KULeuven

De Tijd, 23 juli 2015

Het parlement stemt vandaag over de verhoging van de pensioenleeftijd tot 67 jaar in 2030. Doordat de beslissing al vastlag in het regeerakkoord, was een breder draagvlak dan de regeringsmeerderheid van meet af aan uitgesloten. Of een andere aanpak, met meer tijd voor overleg en uitzicht op een volledige hervorming van het pensioenstelsel, wel een breder draagvlak zou gecreëerd hebben, weet ik niet. Het debat is nu alleszins gepolariseerd: de hogere pensioenleeftijd wordt door tegenstanders verketterd, terwijl de voorstanders zich op de borst kloppen dat "de pensioenhervorming" nu een feit is. Hoe sterker de laatste groep de indruk geeft dat het werk erop zit, hoe meer de eerste groep geneigd zal zijn om te stellen dat het werk helemaal herbegonnen moet worden. Beide posities zijn kortzichtig: op termijn moeten de leeftijdsvoorwaarden aangepast worden; maar een meer fundamentele hervorming is nodig. Het jongste verslag van de Studiecommissie voor de Vergrijzing (SCvV) illustreert dit.

Vooreerst toont de SCvV dat een hogere pensioenleeftijd een significante impact heeft op de pensioenuitgaven. Wie de stijging van de pensioenuitgaven wil afremmen en toch fatsoenlijke pensioenen garanderen, zal dergelijke maatregel [op termijn hoogstwaarschijnlijk]¹ niet kunnen vermijden. Daarom stelde de Pensioencommissie dat niet alleen loopbaaneisen maar ook leeftijdseisen op termijn moeten evolueren. Qua transitie en besluitvorming suggereerden we wel een andere strategie; om die reden analyseert ons rapport scenario's met een hogere pensioenleeftijd, zonder een definitief voorstel te formuleren. Alhoewel belangrijk, is het resultaat van een hogere pensioenleeftijd onzeker: het SCvV-verslag bevestigt dit. In een gunstige hypothese m.b.t. het pensioneringsgedrag (de zgn. "verschuivingshypothese") verlagen de maatregelen op termijn de vergrijzingskost met 2,1 procent van het bruto binnenlands product (bbp); in een minder gunstige hypothese vermindert de vergrijzingskost met ongeveer 1,3 procent.

De verschuivingshypothese is vermoedelijk te gunstig: ze veronderstelt dat het pensioneringsgedrag rond de spil van 67 jaar – de mate waarin mensen eerder stoppen, de mate waarin mensen later stoppen – er precies zal uitzien zoals het huidige gedrag rond 65 jaar; een verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd met twee jaar zou zich vertalen in een gemiddeld pensioenuitstel van twee jaar. Waarschijnlijk zal het pensioneringsgedrag rond 67 jaar anders zijn dan rond de huidige 65 jaar en zal het feitelijke pensioenuitstel beperkter zijn; de enige prikkel om langer te werken, de pensioenbonus, wordt overigens afgeschaft. In het pensioenstelsel zijn prikkels nodig om langer te werken, maar dit punt uit het rapport is niet weerhouden door de regering. Bovendien moeten de arbeidsmarkt en de kwaliteit van de arbeid zich aanpassen aan een groeiend aanbod van 60-plussers. Op beide fronten is werk aan de winkel.

De SCvV illustreert nog een andere onzekerheid: we weten niet hoe de economie en de demografie zullen evolueren. De SCvV berekent dat een iets minder voorspoedige ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit (in verhouding tot de optimistische hypothese daarover in het referentiescenario) de vergrijzingskost verhoogt met 1,2 procent van het bbp. De

---

¹ Deze woorden tussen brackets uit de ingestuurde tekst zijn door De Tijd niet weerhouden in de publicatie in de krant.

arbeidsproductiviteit hangt onder meer af van de industriële structuur, de technologie, opleidingen en het menselijk kapitaal.

Dit brengt me bij de centrale boodschap uit ons rapport: het pensioencontract moet zekerheid bieden in een onzekere wereld. Ingebouwde aanpassingsmechanismen moeten zorgen voor een fatsoenlijke en stabiele verhouding tussen de inkomens van gepensioneerden en actieven, wat ook de economische en demografische toekomst is. Deze kerngedachte uit het rapport, geconcretiseerd in een puntenstelsel, is door regering en parlement tot op heden niet opgepikt.

De SCvV toont dat pensioenuitstel, in de optimistische verschuivingshypothese, leidt tot hogere pensioenen ondanks de afschaffing van de pensioenbonus, en zo ook tot minder armoede bij ouderen. Dit resultaat ontkracht doemdenken over de toekomstige pensioenen maar er horen kanttekeningen bij. Ten eerste, leidt een minder optimistische hypothese dan de verschuivingshypothese ook tot een minder goed resultaat inzake pensioenen; de afschaffing van de pensioenbonus zal dan zwaarder doorwegen op het gemiddelde pensioenniveau. Ten tweede, zou het kunnen dat de werknemerspensioenen in toenemende mate samengedrukt worden tussen het minimumpensioen en een afkalkend maximumpensioen: de berekeningsplafonds, die het maximum bepalen, volgen de stijging van de lonen immers niet automatisch. Dat zou de legitimiteit van het stelsel voor werknemers met betere lonen steeds meer ondermijnen. In het scenario dat voorligt bij de SCvV is de kloof tussen de groei van de plafonds en van de lonen (die de arbeidsproductiviteit volgen) niet belangrijk, maar mochten de productiviteit en de lonen sterker zouden stijgen, ontstaat een probleem. Kortom, bij een minder gunstige hypothese inzake productiviteit en lonen zal ons pensioenstelsel meer kosten dan voorspeld; omgekeerd, bij een hypothese die (nog) gunstiger zou zijn, is het resultaat sociaal minder bevredigend dan voorspeld. In het puntenstelsel van de Pensioencommissie volgen de plafonds de loonevolutie, zodat de maxima nooit kunnen wegzakken; maar tegelijk verzekeren ingebouwde aanpassingsmechanismen het financiële evenwicht van het stelsel, onder meer door een evoluerende norm voor een volledige loopbaan.

Een en ander onderlijnt dat het politieke debat niet mag voorbijgaan aan kernvragen uit het rapport. Willen we een stelsel dat, via aanpassingsmechanismen, de inkomensverhouding tussen gepensioneerden en actieven stabiliseert? Willen we de vervangingsratio's voor beter betaalde werknemers op peil houden? Willen we een flexibele uitstapleeftijd en prikkels om langer te werken? Welk type minimumpensioenen willen we? Hoe gaan we om met wijzigingen in gezinsverbanden die dwingen om de eenvoudige tweedeling 'gehuwd – niet gehuwd' te verlaten? Is alternatieve financiering nodig?

Op een hoorzitting na, besteedde het Parlement tot nu toe weinig aandacht aan het rapport. Men kan alleen maar hopen dat dit na het debat over de leeftijd verandert. Het nieuwe Nationale Pensioencomité, waar de sociale partners in zetelen, kan het debat ook verbreden, op één voorwaarde: de vragen die de regering aan het comité stelt, mogen niet verengd worden tot specifieke thema's. Ze moeten het geheel van de noodzakelijke pensioenhervorming bestrijken.